

לפני 25 שנה

בגיליון "העולם הזה" שראה אור השבוע לפני 25 שנה כדו"ח פורסמה כתבת-עסק תחת הכותרת "בתוככי מצריים" ובה דיווח שבזמן מפורט על החיים בארץ הנילוס, פרי עטו של אהרן מלשוכי העיתונאים בעולם. הלה ביקר במצריים, אך העדיף לשמור על עילום-שמו. ראש-הממשלה שלום כהן המשיך כ"רשימה השחורה" של סרבי, "קרן המגן". ספרו המשותט של השבועון באירופה, עומס קינה, כתב "אפילו ספרדי" - אהרן רוגה בסידרת רשימותיו על הנעשה בספרד תחת שילטונו של

מילון "העולם הזה": אמרגן; מדען; חלילית * סוף

צהרון מפ"אי * הביגמיה של משה כרמל

"העולם הזה" 947 תאריך: 8.12.1955

ביטאון יומי משלה. אולם תסבידי-נחיתות אינו בסיס איתן לעריכת עיתון, וגם אינו יכול למשוך כוחות מקצועיים בעלי כבוד עצמי. גיליון 2141 הצדיח. הקמת העיתון, בסוף מלחמת העצמאות, נבעה מיוזמתו האישית של דויד בן-גוריון, שלא היה מרוצה ממידת ההשפעה של משה שרת במערכת דבר, ששרת עצמו נימנה עם ותיקי-העורך הראשון, אליעזר ליבנה, שאסף סביבו מערכת של רוויזיוניסטים מתמפא"ם. רצה שהעיתון יהיה רציני. אולם עצמאותו הרעיונית של ליבנה, שמאוחר יותר פוצצה את מעורבות הבית על ראשו. גרמה להר-חקתו המהירה. איתו נעלמה השאיפה הי-אהרונה של העיתון להגינות.

מאז הפך העיתונות גם לעיתונות. שקריו היו כה שקופים עד שאיש לא הת-ייחס אליהם ברצינות. פרט לשלושה מי-קריים בהם נתבע הדור לדין, הפסידו או שילמו פיצויים מהוון לכותלי בית-המשפט. השבוע, כעבור ארבעה עורכים ו-2140 גליונות שאף אחד מהם לא הוסיף כבוד לאות העברית, עשה הדור את שירותו הראשון לטעם הטוב ולשמה הטוב של מפא"י: הוא שבק חיים לכל חי.

מישפט

מי נעלב?

אני מעוניין לשאול את השופט כתיילי אם הוא רואה פגיעה ועלבון בזה שאומרים עליו שהוא ערבי? המישפט שגרם לשאלה מוזרה זו של עורך-הדין עמירם חרל"פ באולם בית-המשפט התחיל לפני שנה וחצי, כשחנה נהג המונית ראובן מאיר בקירבת תחנת האוטובוסים החיפאית. גידון לקנס של 25 ל"י מאיר. מפצעי לטרון, התרתה. במי-חד התרגז מפני שהשופט היה ערבי. על כן חלה על מנייתו שלט: "אני נכה מיל-חמה. השופט הערבי בחיפה קנס אותי ב-25 ל"י והתחייבות של 100 ל"י לשנה!" "מה רע בזה?" שלט זה הוא שהיה בעוכריו. אף כי עונשו של מאיר הופחת בעירורו, נאלץ להופיע שוב בבית-המשפט. הפעם בעוון ביוון בית-הדין. טען מאיר: "מה רע בזה?" אולם התשובה נאמרה בפי ידיד: "לו היית תולה באנגליה שלט ששופט יהודי דן אותך, לא היו אומרים עליך שאתה אנטי-שמי?" שופט השלום בנימין כספי, שהיה צריך לדון על הבעיה הדורלאומית, ניצל מצרה זו. ראובן התנצל רשמית.

אנשים

כשניגש שריהתחבורה החדש משה כרמל בשעת ביקורו בנמל-חיפה לטרק-טוריסט שלמה לייזרוביץ' וניסה לפתוח איתו שיחה על עבודת-טרקטור ("אני בעצמי מי טרקטוריסט! אמר). העדיף בן-שיחו לדון בעסקי-מישפחה. נדמה לי שאנחנו קרובים, אמר לשר הנדסה, יש לנו אשה משותפת." מתברר שאשתו של לייזרוביץ' עלתה ארצה לפני 30 שנה כשהיא נשואה נישואין פיקטיביים לשר-התחבורה. על-מנת לחסוך בהיתרי-ניסה, שניתן על-ידי שילי-טונות המנדט בצומצום רב. לאחר מכן היו לכרמל קשיים חוקיים רבים בביצוע הי-גירושין.

בצפון לבין ממלכת תלמי במצריים, שלחו זרוע ארוכה גם לכוח הרומאי העולה ב-מרחקים. ספרי המכבים אינם מזכירים את המושג "איהודהות", אולם החשמונאים היו ממצריים בישראל. היה זה סוד הצי-לחם לשמור על הפרי שננטע בדם לור-המים. מדיניות של עם אינה מרחפת באוויר. היא מעורה בנוף הגיאוגרפי של הארץ, שאינו משתנה לעולם. אזרחי ישראל יטיבו לזכור זאת בהסתכלם במראה המלבב של הנרות הדולקים.

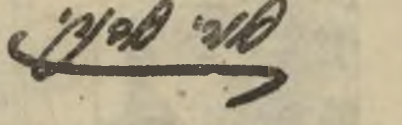
עיתונות

זכותו של עיתונפל

הוא מת מוות טבעי, אף כי חי חיים מלא-כתיים. הגסיסה התחילה ימים מעטים לפני הלידה, ומאז הורקו לעורקיו וריקות הזנה מליכותיות. היו שאמרו עליו, לא שווה פרוטה, אולם היתה זאת טעות מרה. הוא עלה למעלה ממיליון לירות במזומנים, נוסף על לירות בלתי-ספורות של חברי-מפלגה בעלי מקומות עבודה, שקנו בצורה יקרה זו את הנזיר לעטיפת הכריכים לאורי-חתי-הבוקר, ורבות דולרים לאומיים ו-פרטיים, שהוקדשו לרכישת בית-דפוס גדול ומיוחד בארצות-הברית.

בצמם, לא היה שום צורך בהדור מרא-שיתו. למפא"י היו גם קודם לכן די ביטאונים שאינם קראים. אולם בכמה ממנהיגי המפלגה כער (ובוער עד היום) רגש-נחיתות חריף נוכח העובדה שמפלגה כה עשירה, חשובה ומכובדת היתה חסרה

חללית, יחד עם שורה ארוכה נוספת של מושגים לצורך תיאור החיים בחלל (כגון חלבוש, החליפה המיוחדת להגנה על גוף האדם בחלל, טילונית, כלי-רכב הממונע בכוח הראקטה, ועוד). פוריים במיוחד היו מדורי הקולנוע ו-האמנות שלנו, שהיו זקוקים למילים כמו בדרג, בדרנית כדי להגדיר אנשים שמק-צועם לבדר את הקהל; אופנאית, להגדרת אשה היוצרת את האופנה, שאין להחליפה בשום פנים עם אופננית, שאינה אלא ספורי-טאית-אופניים.

העם

מעוז צור

בליל שבת זה, כאשר יבער נר ראשון של חנוכה לצלילי מנגינה ישנה, "מעוז צור ישעתי...". תהיה לבני ישראל הודמי-נות מצויינת לזכור את הלקח הפוליטי הי-נשכח של תקופה הדומה בצורה חותכת למאבק הנוכחי של ישראל. החשמונאים לא הסתפקו באורניטציה של מעוז צור הישועה, בורא העולם. הם גם לא היו רק לוחמים טובים. כשיצאו למילי-חמתם הארוכה, הצטיינו בעיקר כמדינאים מחוננים שהחליטו להשתמש בכל הקלפים, לא להשתעבד אף לאחד מהם. הם ניצלו את הניגודים בין בית סילאוקוס

הנדון: אולטימטום

עם הגיע מיטעני הנשק מצ'כוסלובקיה למצריים, כתבת הטרנד קראה למת-שלה לבחור בין "שלום מייד" ו"מלחמה מיידית", והטיפה כמובן, לדרך השלום.

מכתבו של הקורא אבי הררי מחדרה, על התוספת האחרונה למילון העולם הזה, שימח אותנו מאוד. הוא טוען שהבין את המילה מייד, למרות שלא קיבל כל הסבר. משמע שהמילה "טובה", שהיא מתאימה לרוח השפה המדוברת ומשתלבת עם אוצר-המילים הקיים. יותר אין לדרוש מכל מילה חדשה.

עיתוננים הוא, כמובן, סוג של עיתון-אות שאין מטרתו לשאת פרי חיובי כלשהו, להוליד שינוי פורה במחשבה או במעש, מין עיתונאות עקרה לשם הנאה עצמית ושיעשוע היצרים הפחות-נעלים.

שום עיתון המעורה בחיים המפכים בי-גוף הלאומי אינו יכול להסתפק באוצר-המילים של דור קודם. מציאות חדשה יר-צרת דרכים חדשות, מחייבת ביטוי חדש. כך שינתה לחלוטין העיתונות האנגלית סכסית את השפה האנגלית תוך שני דורות, וקשה עתה לתאר שפה זו ללא מאת הי-מילים שנוצרו על-ידי עיתונאים תוך כדי-עבודתם.

העיתונות שלנו שמרגינה יותר, אולי מפני שנולדה על ברכי הספרות היהודית של מזה-האירופה, ועדיין לא ניתקה את חוט הטבור שלה לאמה. לעומת זאת הפך דווקא צה"ל, הווקק למינוח מדוייק וקפדני לשם הבעת המחשבה הצבאית, לבית-היוצר של שפה חדשה. הוא ייצר עשרות מושגים מצויינים; מינה פעולות רבות, בדרך של אילתור מבורך. אילתור הוא, כמובן, המונח החדש שחפס את מקומו זה אותו מונח ארוך ומכוער - אימפרוביזציה.

עוד בראשית דרכו נמאס לנו להשתמש במושג הארוך "חברי-כנסת". יצרנו את המושג ח"כ (מתחרו עם שק) והוא נכנס בלי קושי לשפה המדוברת והכתובה כאחת. אחריו באה שורה של מושגים שהיו דרוי-שים לנו לעצם עבודתנו. חוליית-כיסוי, שהיא צוות של כתבים וצלמים (ולעיתים גם צייר) ה"מכסה" מאורע מסוים; כ"חוב, ההתליך האופייני להעולם הזה, המעביר את כל התומר הכתוב דרך תהליך של התאמה תוכנית וסיגנונית.

לעולם העיתונאי שייך גם המושג כתבלב, מין הערובה מיוחדת של כתב ולבלר, שמאמציו לשרת את אדוניו מזכירים חיה בעלת שם דומה. יומון הוא הגדרה פשוטה לעיתון-יומי, והוא הדין של צהרון לגבי עיתון-צהריים. אפשר להרחיב שיטה זו לגבי עיתוני מילפגה. כך נדמה לנו ש-ההגדרה הקולעת ביותר של הצהרון הדור, זכרונר-לאיכל-כך-לכרכה, היה מפא"ן. (ראה: עיתונות).

מילה שהיא "נכונה" באמת, מיוזג נכון של צליל ותוכן, מתגברת על כל המיכ-שולים. הוכחה לכך היתה אחת המילים שנוצרו במערכת זו: אמרגן, אדם המארגן עסקי אמנות. ועדיהלשון קבע שאיש זה ממזר עברית-לועזית. הקהל, וגם המקצוע עצמו, העדיף את המושג שלנו, ורצה את האימפרסר באיבו.

קורבן אחר של חידוד לשוני שלנו היה "אישי-המדע". כמעט כל העיתונים קיבלו את הצעתנו לקרוא לו, פשוט מדען. לפעמים יש תקלה מלאכותית. שמעתי שדן בן-אמוץ הכניס, בשעתו, את המילה שלנו כתבלב לתירגום אחד המחזות. הי-תיאטרון שהציג את המחזה, אהה, מתק את המילה בתרעומת.

כשהודיע הנשיא איינוואר על תוכניתו לשגר כוכב-לכת-מלאכותי לחלל, ביקשו כל העיתוננים לתרגם לעברית את שמו של כלי-הרכב שישמש לתחבורה בינכוכבית. בלי מחשבה רבה קראו לה, בתירגום מיי-לולי ומכוער לאנגלית, "ספינת-מרחב". לו קראו ביתר עיון את העיתון הזה היו יודעים שכבר נוצר מזמן המושג העברי המתאים: